

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΝΟΥΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Ἡ δὲ ψυχὴ ὑπὸ μαθήσεως καὶ μελέτης κτᾶται τε μαθήματα, καὶ σώζεται, καὶ γίνεται βελτίων.

(Πλάτων εἰς Θεαίτητον.)

Ἐνεφύτευσεν ὁ Δημιουργὸς εἰς ἕκαστον τῶν ὀργανικῶν ὄντων τὴν ἀγάπην τῆς ἰδίας του συντηρήσεως, προσθέσας εἰς τὴν λογικὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἔμφυτον ἔρωτα τῆς ἀληθείας: ἤγουν τὴν κλίσιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ βελτιώσεως τὴν τελειοποίησιν. Ὅθεν, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς φυσικῆς χρείας, ἐγείρεται εἰς μόνον τὸν ἄνθρωπον εὐγενῆς τις ἐπιθυμία, πάντη διάφορος τῆς ὀρέξεως, ἥτις ὀδηγεῖ τὴν περιέργειάν του εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, ἑαυτοῦ, καὶ τῆς πρώτης Ἀρχῆς τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιχτοῦ: πηγὴ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ὅθεν, καθόσον τὸ σῶμα ἔχει χρείαν τροφῆς, τοσοῦτον καὶ ἡ ψυχὴ σώζεται διὰ τῆς ἀληθείας, δι' ἧς καὶ ἐνισχύεται καὶ εὐφραίνεται. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆς μεγαλοποιεῖ καὶ ἀγαλλιᾷ τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ ἀγνοία τὴν καταθλίβει, τὴν ἐλαττοποιεῖ, καὶ τὴν καταπιέζει. Διὰ τοῦτο μεταξύ τῶν ζώων ἐχόντων πολλάκις αἰσθήσεις τελειότερας, ὁ ἄνθρωπος μόνος ἐζήτησε καὶ ἐπλήσισεν εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς Ἀληθείας, εἰς τὴν Καθολικότητα, τὴν Αἰτίαν καὶ τὴν Ἀνάγκην. Ἡ ὕλη ἦτον ἀνεπίδεκτος τοιούτων προτερημάτων· ἡ ψυχὴ μόνη ἐδημιουργήθη λογική: ἤγουν ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς ἀληθείας, τοῦ οὐραίου καὶ τοῦ δι-

καίου, καὶ αὐτὰ, φαίνονται, σχηματίζουσι τὴν οὐσίαν αὐτῆς.

Ἀλήθεια εἶναι ὑπαρξίς: ἦγουν τὸ ὄν, ἡ οὐσία, τὸ ἀμετάβλητον, ὁ Θεός, πηγὴ πάσης γνώσεως, καὶ ἐπιστήμης (α)· ἐπομένως τὸ ψεῦδος εἶναι ἡ ἀπάτη, τὸ μὴ ὄν, καὶ ἡ ἀνυπαρξία· εἰς τὴν πρώτην πλησιάζουσα ἡ ψυχὴ, ὡς εἰς ὁμοφυές, ἀγάλλεται καὶ εὐφραϊνομένη διαχεῖται· εἰς τὸ δεύτερον συστέλλεται, καὶ λυπομένη, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ θεοῦ Πλάτωνος, συσπαρᾶται καὶ ἀποτρέπεται (β).

Τούτου ἕνεκα πᾶσα πράξις, ἡ λόγος, φωτιζόμενος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, μάς ἠδύνει· ὁ δὲ στερημένος αὐτῆς προξενεῖ ἀηδίαν καὶ νάρκωσιν. Ἀλλὰ, καθὼς τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἐμποδιζόμενον ἀπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις, ἀφίνει εἰς τὰ σκότη τὴν γῆν· οὕτω καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἐπισκιαζόμενον ἀπὸ τὰ πυκνὰ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀπάτης νέφη, ἀφίνει τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου πλανώμενον εἰς τὸ σκότος τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀνυπαρξίας (γ), ἥτις ἐλαττοῦσα τὴν εὐγενεστέραν δωρεάν τοῦ Δημιουργοῦ, καταβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἰσόπεδον τῶν ἀγαλέων· ὥστε ὁ ὑπὲρ ἀληθείας ἔρως μένει ἀκραιφνῆς εἰς τὰ βάθη τῆς οὐσίας τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἀναπτυσσόμενος, ἢ συστελλόμενος ἀπὸ εὐτυχεῖς, ἢ ἐναντίας περιστάσεις.

Οἱ πρῶτοι ἐρασταὶ τῆς ἐπιστήμης ἀνεφάνησαν, κατὰ φυσικὸν

(α) Ἐγὼ εἰμὶ ἡ Ἀλήθεια, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τέλειος ὁρισμὸς τῆς Ἀληθείας εἶπεν ὁ Θεός. Οὕτω τοίνυν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὡς νόει. Ἔτιν μὲν οὐ καταλάμπη ἀλήθειά τε, καὶ τὸ ὄν εἰς τοῦτο ἀπερείσηται, ἐνόησέ τε καὶ ἔγνω αὐτὸ, καὶ νοῦν ἔχειν φαίνεται. Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. φ. 241.

(β) Διὰ ταῦτα ὅταν μὲν καλῶ προσπελάζει ἰδεῶν τε γίγνεται, καὶ εὐφραϊνόμενον διαχεῖται κ.τ.λ. (Πλάτ. Συμπόσιον.)

(γ) Ὅρα τὴν περὶ τούτου θαυμασίαν εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ ἐσθθόμενον βιβλίον τῶν Πολιτειῶν.

λόγον, εἰς τὰ θερμότερα κλίματα· διότι, ὡς εἰρήθη, τὰ περὶ τὴν Ἀσίαν ἔθνη εἰσὶ διανοητικὰ καὶ τεχνικὰ τὴν ψυχὴν (α). Ἡ γῆ οὖσα γονιμωτέρα, ἐχορήγει εὐκολωτέρως πλείοντα μέσα εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς φυσικῆς ἀνάγκης τῶν ἐγκατοίκων. Ἡ Ἄνω Ἀσία καὶ ἡ Αἴγυπτος εἰσὶ τῶντι ἡ κοιτὶς τοῦ ἀρχαιοτέρου φωτισμοῦ καὶ, ἂν ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς ἐπροχώρει μετὰ βραδύτητος, αἰτίον εἶναι ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἡ δεισιδαιμονία. Οἱ ἱερεῖς, ἔχοντες τὴν παρκαταθήκην τῶν γνώσεων, τὴν ἐφύλαττον κεκρυμμένην δι' ἑαυτοὺς, καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν ὡς μέσον ὑπεροχῆς καὶ δυνάμεως, ἀφίνοντες εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀθλιότητα τῆς ἀγνοίας, καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴν προερχομένην πτωχείαν καὶ δουλοσύνην, αἰτίνας εἶναι πάντοτε ἀνάλογοι ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἰσχύος τῆς δεισιδαιμονίας.

Ἄν ὁμοίως ὁ δημιουργὸς δὲν ἔπλασε μίαν μόντην κλάσιν ἀνθρώπων δεκτικὴν νοῦς καὶ ἐπιστήμης: ἤγουν ἀληθείας, ἀλλ' ὄλον τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος· δῆλον, ὅτι ἡ τελειοποίησις τοῦ νοῦς εἶναι κοινὴ καὶ φυσικὴ εἰς ἅπαντας· ἡ δὲ κλίσις καὶ ἡ ἐπιθυμία ὑπόκειται εἰς τὸν περίσῃατικὸν ὀργανισμὸν, εἰς τὴν ἀτομικὴν ἀντίληψιν ἐκάστου, καὶ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀσκήσεως καὶ μελέτης, τῶν μέσων καὶ τοῦ τρόπου, δι' ὧν προσπαθεῖ πᾶσα κοινωνία, καὶ πᾶς μερικὸς πολίτης ν' ἀγαπτύξῃ τὴν σφαιραν τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων.

Οἱ Ἕλληνες παρεδέχθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀσιανοὺς τοὺς θεοὺς· ἀλλ' ἐσχημάτισαν κατὰ τὴν ιδέαν καὶ τὸν φυσικὸν αὐτῶν χαρακτήρα Ἑλληνικὸν Ὀλυμπον· ἔλαβον τὸ πνεῦμα τῶν νόμων, πλὴν ἐμόρφωσαν ὄχι τὰς ἀπολύτους Ἀσιατικὰς Μοναρχίας, ἀλλὰ φιλελευθέρους Βασιλείας, καὶ Δημοκρατείας ὕστερον. Αὐτὸ τοῦτο ἠκολούθησεν εἰς ὅλας τὰς ἀπὸ τὴν ἄνω Ἀσίαν καὶ Αἴγυ-

(α) Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. Ζ', Κεφ. ς. § 1—2.

πτον εισαχθείσας εἰς τὴν Ἑλλάδα γνώσεις· αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Διὸ καὶ Ἑλληνοικὸς κυρίως χαρακτῆρ ὠνομάσθη ἡ ανεξάρτητος αὐτῆ ἐθνοποιητικὴ δύναμις τῶν Ἑλλήνων.

Ἄξιοι λοιπὸν τῆς εὐλογίας τῶν αἰώνων καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰσὶν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι σοφοί, οἵτινες σχίσαντες πρῶτοι τὸ κάλυμμα τῆς μυστικῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀπάτης, διεσκέδασαν τὰ νέφη τὰ καλύπτοντα τὴν ἐστίαν τῆς ἀληθείας. Οὗτοι βιάσαντες τὰς θύρας τῶν ἱερατικῶν ταμείων, ἔδειξαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐλευθέραν καὶ δημόσιον τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπιπολάζουσα εἰς τὴν Ἀσίαν Ἀστρολατρεία ἠνάγκαζε τοὺς ἱερεῖς νὰ καταγίνωνται εἰς τὴν γενικὴν Φυσικὴν, δι' ἧς ἐξηγοῦντες τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ἀνήγγειλον τὴν θέλησιν τῶν Θεῶν, κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, χειραγωγοῦντες οὕτως τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ πολυθεΐα ἀπαλλάττουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν πρώτην, τὸν ἠλευθέρωσε καὶ ἀπὸ τὴν ἱερατικὴν θεοκρατείαν. Οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα διάφοροι ξένοι εἰσῆξαν ἄλλος ἄλλον θεόν, ἢ τὸν αὐτόν, μὲ ἄλλα ὀνόματα καὶ τελετάς. Οἱ Ἕλληνες δεχόμενοι ἠναγκάζοντο, πολιτογράφωντες τοὺς νέους θεοὺς, νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, καὶ νὰ σχηματίσωσιν οὕτως Ἑλληνικὸν τινα Ὀλυμπον, καὶ θεοποιῶντες ἅμα τοὺς Ἡρώας των, ὅχι κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀσιατικῶν ἐνσαρκώσεων, νὰ φυλάττωσιν οὕτως ἰδιαιτέρως σχέσεις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ εἰς οὐρανοὺς ἐντελεστέρου ἰδεανοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅθεν ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ανεξαρτησία, ἡ χαρακτηρίζουσα πάντοτε καὶ διὰ παντός τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐπέφερεν ἀναγκαίως τὴν ανεξαρτησίαν τοῦ στοχασμοῦ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα ἕκαστος πολίτης ἐδύνατο διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας του νὰ φθάσῃ εἰς τὰ πρῶτα ὑπουργήματα

τῆς πολιτείας, ἢ εἰς τὴν μακαριότητα τῶν ἡμιθέων. Ἡ Ἑλληνικὴ ἄρα πολυθεία, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος χαρακτήρ, ἂν ἔβλαψεν εἰς καιρὸν τῆς παρακμῆς τῶν ἠθῶν τὴν γενικὴν ἠθικὴν, ἔσωσεν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν, κινουῦσα τὴν περιέργειαν εἰς τὴν μάθησιν καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς διανοίας (α). Οὕτως ὁ παρθενικὸς στοχασμὸς τῶν πρώτων ἀγροίκων ἐκείνων κατοίκων, ἐλεύθερος εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἄπληστος εἰς τὴν μάθησιν τῆς ἐπιστήμης, παρεδέχετο τὰς γνώσεις τῶν ξένων, ἔλκει καὶ ἐπροχώρει εἰς τὸν πολιτισμὸν, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς.

Ἡ πρώτη ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἰναχὸν καὶ τοὺς Πελασγούς. Οὗτος πρῶτος ἔφερε τὰ γράμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα (β), καὶ εἰσήξεν ἀτελεῖς τινὰς τέχνας κ. τ. λ.

Ἡ δευτέρα τοῦ πρώτου Μίνως, τῶν ἱερέων, καὶ τῶν μυθολογικῶν ἐκείνων ὑποκειμένων· τότε ἐγνωρίσθη κάλλιον ἢ ναυτικὴ, αἱ τέχναι, τὰ μεταλλεῖα, ἡ γεωργία, καὶ ἐπομένως ἡ ἰδιοκτησία, καὶ ἡ νομικὴ εὐταξία.

Ἡ τρίτη εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, Φοίνικας καὶ Φρύγας ξένους. Οὗτοι ἐτελειοποίησαν τὸ ἀλφάβητον, τὰς τέχνας, τὰς τελετὰς καὶ τὴν θρησκείαν, εἰσάγοντες πολλὰς θρησκευτικὰς, ἀστυνομικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις, ἀναλόγως τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ τετάρτη μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Τρωαδικὴν ἐκστρατείαν. Καὶ, ἂν αἱ ἐσωτερικαὶ παραχαὶ ἔνεκα τῆς ἐπα-

(α) Ὁρα τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ Βενιαμίν Κωνσταν. περὶ θρησκείας (Paris 1825.)

(β) Ὁρα Clavier les temps primit de la Greece

Καὶ τὰς μαρτυρίας τοῦ τρίτου Κεφαλαίου τοῦ παρόντος Δοκιμίου.

νόδου τῶν Ἡρακλεοδωριέων ἐμπόδισαν πρὸς καιρὸν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς, τούλάχιστον ἐστερέωσαν τὰς μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος σχέσεις τῶν δύο λαῶν, καὶ ἐπέφερον τὴν πέμπτην καὶ τὴν πλέον ἐπίσημον περίοδον, ἣτις χρεωστεῖται ἀναντιρρήτως εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Οὗτοι συναναστρεφόμενοι καθ' ἑκάστην μετὰ τῶν πρὸ πολλοῦ πολιτισμένων λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐκοινοποιοῦν πᾶν εἶδος μαθήσεως καὶ καλλιιεργείας εἰς τοὺς οἰκοῦντας τὴν Εὐρώπην ὁμοφύλους αὐτῶν Ἕλληνας.

Ἐπὶ τοῦ Τριωϊκοῦ πολέμου ἡ Μικρὰ Ἀσία ἠρημώθη ἀπὸ τὰς ἀκαταπαύστους ἐπιδρομὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπὸ Ἑλλήνας, ὡς εἰρέθη, μετ' ὀλίγον ἐκατοικήθη. Οὗτοι φεύγοντες τὰς ταραχὰς, τὰς διχονοίας, τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῆς πατρίδος των, κατέφυγον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐσύστησαν ἀποικίας καὶ ἔκτισαν νέας πόλεις, ὡς τὴν Ἔφεσον ὁ Ἄνδροκλῆς, τὴν Μίλητον ὁ Νειλεὺς, τὴν Κολοφῶνα ὁ Ἄνδραίμων, τὴν Φωκαίαν ὁ Φιλογένης, ὁ Πάραλος τὰς Κλαζομενάς, κ.τ.λ. Οὗτοι καλλιεργοῦντες ἡσυχως γῆν εὐφορωτάτην, ἔζων εὐτυχεῖς εἰς νόμιμόν τινα ἐλευθερίαν, ἐμπορευόμενοι ἐξ ἑνὸς μέρους μετὰ τῶν λαῶν τῆς Λυδίας, Φρυγίας κ.τ.λ. καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου, μετὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Εὐρώπης. Εἰς τοιαύτην τριβὴν ἡ φυσικὴ εὐφυΐα τῶν Ἑλλήνων, ἀναπτυσσομένη περιφανῶς, ἐπροχώρει ἐπιστήμως εἰς τὰς Τέχνας καὶ Ἐπιστήμας, εἰς τὴν Μουσικὴν (α), Ποίησιν, καὶ Ἀρχιτεκτονικὴν συμμετρίαν. Αἱ δώδεκα Ἴωνικαὶ τῶν ἀποικιῶν πόλεις ἦσαν μεγάλαι, εὐδαίμονες, καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔνδοξοι καὶ ἰσχυραὶ, ἀνθιστάμεναι περὶ τὰς τέσσαρας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας κατὰ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀσίας (β). Τότε ἀνεφάνησαν αἱ

(α) Τὰ δύο ἀρχαιότερα εἶδη τῆς Μουσικῆς ἦτον ὁ Λύδιος καὶ ὁ Φρύγιος.

(β) Ὅρα ὅλον τὸ δέκατον τέταρτον βιβλίον τοῦ Στράβωνος.

•τερπναι Ἀρχιτεκτονικαὶ τάξεις: ἡ Ἴωνικὴ, λέγω, καὶ Δωρικὴ. Οἱ Μιλήσιοι κατεσκεύασαν ναόν, ὅστις διὰ τὸ μέγεθος ἔμεινε χωρὶς ὄροφὴν, ἐστολισμένος μὲ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ἄλσος, καὶ μὲ ἀφιερῶματα πολυτελέστατα τῶν ἀρχαιοτέρων τεχνῶν. Εἰς τὴν Μίλητον ἐσυστήθησαν τὸ πρῶτον αἱ πλουσιώτεραι καὶ ὠραιότεραι Πινακοθήκαι, καὶ συλλογὴ τῶν ἀξιολογωτέρων Ἀνδριάντων. Εἰς τὴν Ἔφεσον ἐκτίσθη ὁ περιζήτητος ἐκεῖνος ναός, τὸν ὑποῖον ἀρχιτεκτόνησεν ὁ Χερσίφρων, ἐνέπρωσεν ὁ Ἐρόστρατος, καὶ ἀνήγειρεν ὁ Χειροκράτης. Ὁ Βωμὸς ἦτον πλήρεις ἀριστουργημάτων τῶν ἐνδοξοτέρων λιθοξόων. Εἰς τὴν Μίλητον ἐγεννήθη ὁ Θαλῆς, εἰς τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν, πρῶτος φυσικὸς, φυσιολόγος καὶ πατὴρ τῆς Ἴωνικῆς Φιλοσοφίας. Αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἴσορικὸς Ἐκασταῖος· εἰς τὴν Ἔφεσον ὁ βαθύνους Ἡράκλειτος, ὁ Ἐρμόδωρος καὶ ὁ Ἀπελλῆς. Ἡ Κολοφῶν εἶχε μεγίστην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ ἱππικὸν τοιοῦτον, ὥστε ἔμεινε περὶ αὐτοῦ ἡ παροιμία: « Τὸν » Κολοφῶνα ἐπέθηκεν ». Πλησίον δὲ τῆς πόλεως ἐσυστήθη παντήγυρις, εἰς ἣν συνηθρίζοντο οἱ ἐνδοξότεροι Τεχνίται. Εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν εὐρίσκετο ὁ μεγαλοπρεπῆς τάφος τοῦ Μαυσώλου. Εἰς τὴν Ῥόδον ὁ τρισμέγιστος Ἀνδριάς. Εἰς τὴν Σάμον ἐγεννήθη ὁ Πυθαγόρας, πατὴρ τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης, ἥτις πρὸ παντὸς ἄλλου ἐξευγένιζε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· εἰς ἕνα λόγον, οἱ ἀποικοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Ἕλληνες, ὠφεληθέντες κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερον πολιτισμὸν τῶν γειτνιαζόντων λαῶν, ὑπερέβησαν μετ' ὀλίγον τοὺς διδασκάλους αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν Φιλοσοφίαν καὶ κατὰ πᾶσαν ἐν γένει τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν. Τὰ εῤῥεῖπια τῆς Βαβυλῶνος, Παλμύρας, Βαλθέκης, κ.τ.λ. εἰσὶν ἔργα βεβαίως Ἑλληνικῆς φιλοκαλίας. Εἰς ὅλας τὰς ἀποικίας ἀνηγέρθησαν

Οἱ Μιλήσιοι ἦσαν τοσοῦτον περίφημοι, ὥστε ἔμεινε περὶ αὐτῶν παροιμία. Ὅρα Ἀριστοφ. Πλούτ. στίχ. 1003.

περιφανείς και λαμπραὶ οἰκοδομαὶ μετ' ἐπισημονικῆς συμμετρίας. Αὐτοῦ ἤνθησεν ἡ Ζωγραφικὴ καὶ Λιθοξοικὴ· ἡ Ποίησις καὶ τῆς Μουσικῆς οἱ τέσσαρες τρόποι: ὁ Φρύγιος, λέγω, διὰ τὴν ἀνδρείαν, ὁ Λύδιος διὰ τὴν μελαγχολίαν, ὁ Αἰολικὸς διὰ τὴν ἐρωτικὴν φιλοφροσύνην, καὶ ὁ Δωρικὸς πρὸς δοξολογίαν τῶν Θεῶν (α). Αὐτοῦ ἐγεννήθη τὸ πλείοτερον μέρος τῶν ἑπτὰ λεγομένων Σοφῶν, καὶ ἀνεφάνησαν τὰ πρῶτα φιλοσοφικὰ Συστήματα περὶ τοῦ Παντός, καὶ τῆς καθόλου ἠθικῆς, ὅχι κεκαλυμμένα, ὡς εἰς τὴν Ἰνδίαν καὶ Αἴγυπτον ἀπὸ νέφη μυστικισμοῦ, ἀλλὰ καθαρώτερα, καὶ ὑφορώμενα μᾶλλον, ἢ εἰκαζόμενα (β). Τὰ ἀποφθέγματα τῶν Σοφῶν ἐχαράττοντο εἰς τοὺς Ναοὺς (γ). Μετ' ὀλίγον εἰσῆχθησαν τὰ Αἰνίγματα, οἱ Μῦθοι, τοὺς ὁποίους ἐμελέτα ὁ Σωκράτης εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ πᾶσα ἡ παραβολικὴ φιλοσοφία.

Τοιαύτη ἦτον ἡ στάσις τῶν ἀποικιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐνῶ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Ὁμήρου: ἤγουν 300 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκὰ, αἱ ἐλευθέριοι Τέχναι καὶ ἡ Φιλοσοφία ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι. Ἡ Κόρινθος ὠφελουμένη ἀπὸ τὴν θέσιν της, ἐπλούτει ἐμπορευομένη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐφάνησαν οἱ πλεόν φιλομαθεῖς (δ): ἀλλὰ πρὸ τοῦ Σόλωνος: ἤγουν μετὰ ἑξ ἑκατονταετι-

(α) Ὄρα Gretr: essai sur la Musique. Roger: effets de la Musique sur le corps humain.

(β) Στράβων Βιβλ. XIII καὶ XIV.

Πλούταρχ. Συμπόσ. τῶν ἑπτὰ Σοφῶν. Ἀποφθέγμ. καὶ Ἀρέσκοντ. τοῖς Φιλοσόφοις.

(γ) Οὔτοι ἐνωθέντες καὶ κοινῇ ξυνελθόντες Ἀπαρχὴν Σοφίας ἀνέθησαν τῷ Ἀπόλλωνι εἰς τὴν νεών, ἐν Δελφοῖς γράψαντες ταῦτα, ἃ δὴ πάντες ὑμνοῦσι.

Γνώθι σαυτὸν· μηδὲν ἄγαν. (Πλάτων εἰς Προσάγ.)

(δ) Θεουκιδ. Ξυγγρ. Α. § 6.

ρίδας, δὲν ἐφάνη κἀμμία ἐνδοξος αὐτῶν ἐπιχειρήσεις. Ἡ Σπάρτη ἐταράττετο κλονιζομένη ἐσωτερικῶς ἀπὸ τὴν κάθοδον σχεδὸν τῶν Ἡρακλεοδωριέων μέχρι Λυκούργου, τοῦ ὁποίου ἡ Νομοθεσία ἐξώριζεν ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ τὰς τέχνας, καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὅλοι αἱ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἦσαν πτωχαὶ καὶ ἀμαθεῖς, καθὼς καὶ ὅλοι αἱ πλησίον αὐτῶν λαοὶ, ἐκτὸς τῶν ὁμοφύλων Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μεταβιβάσθη εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ πολιτισμὸς καὶ πᾶσα ἡ ἐγκύκλιος μάθησις, καὶ τοῦτο κατὰ διαφόρους, ὡς εἰρήθη, ἐποχάς.

Α. Ὅτε ἐπέστρεψαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς Τρωάδος ἑστρατείαν.

Β. Αἱ ταραχαὶ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τῶν στρατηγῶν ἀπὸ τὴν δεκαετῆ πολιορκίαν, καὶ ἡ κάθοδος τῶν Ἡρακλεοδωριέων ἠνάγκασαν τοὺς νικηθέντας, νὰ καταφύγωσι καὶ αὐθὶς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκτοτε αἱ σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν μητροπόλεων ἦσαν συνεχέστεραι, καὶ διὰ τὴν συγγένειαν εἰλικρινέστεραι.

Γ. Ὁ παλαιὸς Κῦρος, καταστρέψας τὴν Ἀσίαν (α) καὶ τὸ βασιλείον τῆς Λυδίας, ἐτιμώρησε τοὺς συμμάχους τοῦ Κροίσου Ἕλληνας (β). Ἐκτοτε ἤρχησε νὰ καταπιέζη ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ὅλον τὸ βᾶρος τοῦ Ἀσιατικοῦ δεσποτισμοῦ, βιάζον πολλοὺς τινὰς ἐξ αὐτῶν νὰ παραιτήσωσι τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τότε οἱ Φωκαεῖς μετέβησαν εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ταρτησσῶν (γ) ἄλλοι εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλί-

(α) Τὰ μὲν νῦν κάτω τῆς Ἀσίας Ἄρπαγος ἀνάστατα ἐποίησε. Τὰ δὲ ἄνω αὐτῆς αὐτὸς Κῦρος, πᾶν ἔθνος καταστρεφόμενος. (Ἡρόδ. αὐτόθι § 177)

(β) Ἡρόδ. Βιβλ. Ι. § 153.

(γ) Ἡρόδ. αὐτόθι § 163.

αν· τὸ δὲ πλειότερον καὶ πλουσιώτερον μέρος ἀπέρασεν εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, φέροντες ὡς προῖκα πρᾶχωρημένον πολιισμόν, καὶ τὴν πρόοδον αὐτῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ ἐλευθερίους τέχνας (α).

Δ. Ὁ νικητὴς Κῦρος, συγχωρήσας εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν Ἀποικιῶν ἓν εἶδος ἐλευθερίας, ὑποχρεοῖ αὐτοὺς νὰ πληρώνωσι κατ' ἔτος προσδιωρισμένον τινὰ φόρον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Περσίας. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Καμβύσης τοὺς ἐθεώρει ὡς Ἀσιατικούς ὑπηκόους (β). Ἐπὶ Δαρείου Ἰδάσπου, αἱ ἀποικίαι ἦσαν ὡς Περσικαὶ ἑπαρχίαι· ἐκάστη πόλις εἶχε διωρισμένον παρὰ τοῦ βασιλέως ἑπαρχον (γ).

Μιλήσιός τις, καλούμενος Ἀρισταγόρας, ἀνὴρ ἀμφιβόλου διαγωγῆς, καὶ ἀπερισκέπτως θρασὺς, διορισθεὶς ἑπαρχος τῆς πατρίδος του, κατηγάλωσεν ἀνοήτως καὶ τὴν ἰδίαν περιουσίαν, καὶ τὰ εἰς τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον χρήματα. Ὅτε δὲ ἐπλησίασεν ἡ ὥρα τοῦ λογαριασμοῦ, ἀπεφάσισε ν' ἀποστατήσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας. Καταπειθεὶ τοὺς βεβαρυμένους Ἕλληνας τῶν Ἀποικιῶν, κηρύττων ἰσονομίαν (δ), καὶ μεταβαίνει ὕστερον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα. Ἡ Σπάρτη ἀπέβαλε τὴν ζήτησιν τοῦ ἀποστάτου (ε), ἐνθουραμένη τὴν ἐπὶ τοῦ

(α) Οὔτοι μὲν νῦν Ἰώνων μοῦνοι τὴν δουλοσύνην οὐκ ἀνεχόμενοι ἐξέλιπον τὰς πατρίδας. (Ἡρόδ. αὐτόθι § 169.)

(β) Καμβύσης Ἴωνας μὲν καὶ Αἰολέας, ὡς δούλους πατρῷους ἐόντας ἐνάμιζεν. (Ἡρόδ. Βιβλ. II. § 1.)

(γ) Ἡρόδ. αὐτόθι.

(δ) Ἡρόδ. Βιβλ. V. § 37.

(ε) Νῦν ὦν πρὸς Θεῶν τῶν Ἑλληνίων ῥύσασθαι Ἴωνας ἐκ τῆς δουλοσύνης ἄνδρας ὁμαίμονας· ὁ δὲ Κλεομένης ἀπεκρίθη· ὦ ξεῖνε Μιλήσιε ἀταλάσσεο ἐκ Σπάρτης πρὸ δύντος Ἡλίου. (Ἡρόδ. Βιβλ. V. § 49—50.)

παλαιού Κύρου άποτυχίαν αὐτῆς (α).

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, ἐλευθερωθέντες τότε προσφάτως ἀπὸ τὸν Πεισιστρατικὸν ζυγὸν, κατεπείσθησαν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἀρισταγόρου· καθότι εἶναι εὐκολώτερον, κατὰ τὸν ἱστορικὸν, νὰ καταπέσῃ τις ὁμήγουριν τριάκοντα χιλιάδων ἀνθρώπων, παρά τὴν φρόνησιν ἑνὸς σοβαροῦ Σπαρτιάτου (β). Ὁ Ἀρισταγόρας, κινήσας μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ λοιπῶν Συμμάχων, ἐκυρίευσε τὴν μητρόπολιν τῆς Δυδίας· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὴν διαφυλάξῃ, τὴν ἐπυρπόλησεν ἀναχωρῶν. Ὁ Δαρεῖος, ἀκούσας κατὰ πρώτην φεράν τὸ ὄνομα τῶν Ἀθηναίων, ὤμωσε νὰ κατασκάψῃ καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς λοιπὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, τὸ ὑποῖον ἐπεχειρήσθῃ μετὰ ταῦτα ὁ Ξέρξης.

Ἐν τρσοῦτῳ τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως ἐκυρίευσαν λεηλατοῦντα τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ μὲν Ἀρισταγόρας καταφυγὼν, ἀπέθανεν εἰς Θράκην· οἱ δὲ ἐπιστημότεροι εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, οἱ πλουσιώτεροι καὶ ἐνδοξότεροι ἄποικοι φεύγοντες ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐκατοίκησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Σατράπαι τῆς Περσίας, διοικοῦντες τὰς ἀποικίας κατὰ τὸν Ἀσιατικὸν νόμον, ἄφησαν εἰς αὐτὰς ἀπατηλὴν τινὰ σκιὰν ἐλευθερίας, τοσοῦτον μᾶλλον τῆς ἀληθοῦς δουλοσύνης ὀλεθριωτέραν, καθ' ὅσον ἀλλάττουσα τὰς σημασίας τῶν ὀνομάτων διαφθείρει τὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων, διασρέ-

(α) Οὗτος Κύρος ἀπεκρίθη οὐκ ἔδεισα κω ἄνδρας τοιούτους τοισὶ ἐστὶ χῶρος ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἀποδεδεγμένος

Τοῖσοι, ἦν ἐγὼ ὑγαίνω, οὐ τὰ Ἰώνων πάθεα ἔσαι ἔλλεσχα, ἀλλὰ τὰ οἰκίαια.
(Ἡρόδ. Βιβλ. I. § 152—553.)

(β) Κλεομένης μὲν τὸν Λακεδαιμόνιον μῦνον, οὐκ οἷός τε ἐγένετο διαβαλεῖν. Τρεῖς δὲ μυριάδας Ἀθηναίων ἐποίησε τοῦτο. (Ἡρόδ. Βιβλ. Α. § 97.)

φει τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ συλλογισμοῦ, καὶ πνίγει πᾶν εὐγενὲς φρόνημα. Ἀπὸ τὴν Μικρὰν λοιπὸν Ἀσίαν μετέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ πολιτισμὸς, ἡ φιλοσοφία, αἱ ἐλευθέριοι Τέχναι, καὶ κατὰ δυστυχίαν ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ διαφθορά (α).

Μικρὰ ἦτον ἐν γένει ἡ πρόοδος τῆς μαθήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ἰναχὸν μέχρι τῆς ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος Π. Χ. Εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἤκμασαν αἱ Κυβέλλαι: εἶδος Προφητισσῶν, οἰκοῦσαι εἰς τὰ Μαντεῖα, καὶ ἐξηγοῦσαι τὰς ἀποφάσεις τῶν θεῶν κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἱερέων, ἢ ἀποκρινόμεναι ἀμφιλογικῶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις, διὰ νὰ ἔχωσι πάντοτε τὴν δόξαν τῆς προφητείας τῶν συμβεβηκότων καὶ τοῦ μέλλοντος.

Πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ἀρχινᾷ ἡ περίοδος τῶν θεολόγων Ποιητῶν, συγχρόνως σχεδὸν τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Τρισμεγίστου Ἑρμοῦ. Τοιοῦτοί εἰσιν ὁ Λῆνος, Εὐμολπος, Μουσαῖος, Μέλαμπος, Ὀρφεὺς, κ.τ.λ. (β). Οὗτοι ψάλλοντες μὲ ἀσυνείθιστον ἀρμονίαν ὕμνους καὶ δοξολογίας, καὶ παρακινοῦντες τοὺς ἀγροίκους εἰς τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐλάβειαν καὶ λατρείαν, ἡμέρωναν τὰ ἦθη, καὶ ἡ ψυχὴ ἐγίνετο εὐαγωγοτέρα εἰς τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὑποταγὴν καὶ τὴν κοινὴν εὐταξίαν. Ὁ δὲ Ὀρφεὺς, βλέπων τὰς θρησκευτικὰς μάχας καὶ ἔριδας τῶν Ἑλλήνων ἕνεκα τῆς συρροῆς τῶν διαφόρων δογμάτων, συνήθροισε τὰς πολυειδεῖς θεολογικὰς διδασκαλίας εἰς ἓν σῶμα, καὶ ἐσύστησε τὸ πρῶτον θεολογικὸν σύστημα (γ), τὸ ὁποῖον παρεδέχθη μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Ὅμηρος, καὶ ὁ Ἡσίοδος. Οὗτος ὑπερέβη πάντας τοὺς θεολόγους

(α) Ἀθην. Βιβλ. XV. Κεφ. 12. φ. 169—Βιβλ. XII. Κεφ. 9—10 φ. 540—541.

(β) Διόδωρ. Σικελ. Βιβλ. I. § 96. Ἡρόδ. Βιβλ. II. § 49. καὶ ἐφεξῆς.

(γ) Ἡρόδ. αὐτόθι. Στράβ. Θεολογουμ.

Clavier αὐτόθι. Τόμ. I. φ. 84. καὶ ἐφεξῆς

Πιοητὰς διὰ τὰς πολυειδεῖς γνώσεις του, καὶ τῶν ἐπῶν του τὴν ἀγωγὸν γλυκύτητα. Διὰ τοῦτο ἐμυθολόγησαν, ὅτι ψάλλων ἔσυρε καὶ θηρία καὶ λίθους. Τὸ σύστημα τοῦ Ὀρφέως εἶναι ἡ βᾶσις τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας (α). Οὗτος ἐδίδαξε πρῶτος τὴν μετεμψύχωσιν (β), ἐτελειοποιήσε τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνας, συστηθέντα παρὰ τοῦ Εὐμόλπου, ἐδιώρισε τὸν καθαρισμόν τῶν ἁμαρτημάτων, ἀναχαιτίζων οὕτως τὴν μαιφόνον ὄρμην, καὶ καθιστῶν τὴν ἰκεσίαν μεσίτην τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τοῦ οἰκτίρμονος θεοῦ. Ὁ Πρόκλος ἀναφέρει τὴν ἀρχὴν τῆς Ὀρφικῆς θεολογίας: « Πᾶν τὸ ἐστὶ, τὸ ἦν, καὶ τὸ ἐσόμενον » εὕρισκεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Διός. Ὁ Ζεὺς εἶναι ἡ Ἀρχὴ καὶ τὸ Τέλος, τὸ Πρῶτον καὶ τὸ Ἐσχάτον, καὶ ἀπ' αὐτὸν παρήχθησαν ὅλα τὰ ὄντα· ὥστε ὁ γενικὸς χαρακτήρ τῶν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ὀλίγον ὕστερον, Ποιητῶν ἦτον ὅλος θρησκευτικὸς, κατὰ μίμησιν βέβαια τῶν Αἰγυπτίων Μουσουργῶν, καὶ τῶν Ἀσιανῶν Προφητῶν.

Τρεῖς, ὡς ἔγγιστα, ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος παρουσιάζεται διὰ μιᾶς εὐρύχωρός τις νοῦς με πλαστικὴν φαντασίαν. Οὗτος ἐναγκαλισθεὶς τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, καὶ τὸν ἄδην, δημιουργεῖ νέον κόσμον. Ὁ Ὀμηρος πρῶτος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ῥαψῳδοὶ καὶ Κυκλικοὶ ἐχώρισαν τὴν ποίησιν ἀπὸ τὸν βωμόν. Οἱ πρῶτοι ἦσαν θεολόγοι ποιηταί, οἱ δεῦτεροι ἐποικοιοί. Διὰ τὴν μεγαλοποιήσιν ὁμοῦς τὰς πράξεις τῶν Ἡρώων, τὰς ἤνωσεν ὁ ποιητὴς μετὰ τῆς βοήθειας καὶ συνεργείας τῶν θεῶν. Ἀπέβαλε τὰς γιγαντιώδεις καὶ ἀλλοκότους εἰκόνας τῶν Ἀσιανῶν, κατοικήσας τὸν ὄρατὸν καὶ ἀόρατον κόσμον διὰ προνοητικῶν θεῶν, δι' ἀξιαγάστων πνευμάτων: Νυμφῶν, λέγω, καὶ

(α) Ὡς τὰ βέδδας (Vedas) τῶν Ἰνδῶν.

(β) Πλάτ. εἰς Κράτ.

Χαρίτων· Αἱ εἰκόες τοῦ Ὀμήρου εἰσὶ ζωηραὶ καὶ φυσικαί· ἡ χροιά αὐτῶν, ὡς τὸ λυκαυγὲς φῶς· ἡ δὲ ἔκφρασις παρὰ πᾶσαν ἄλλην λαμπρὰ, πανηγυρικὴ καὶ ἑναρμόνιος. Ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσειά εἰσιν ἀποθῆκαι Ἠθικῶν, Πολιτικῶν καὶ Φιλοσοφικῶν παραγγελμάτων, καὶ πηγαὶ ἀκένωτοι παντοδαπῶν γνώσεων καὶ φιλοκαλίας.

Ὁ Ὀμηρος θεωρεῖται ὡς ὁ ἔθνικὸς Ποιητὴς, ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνας, καὶ ὁ παραστάτης τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Εἶναι καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ διαρρυθμητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τῆς Αἰσθητικῆς· καὶ, ὡς κανὼν τῆς πλαστικῆς φαντασίας, ἔστησε τὸν ἀδιαφιλονείκητον θρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ τοῦ Παρνασσοῦ. Οὗτος ἐσύστησεν ἐπαγγελματικῶς τὸ ἔθνικὸν πνεῦμα· ἤνωσε τοὺς Ἕλληνας καὶ τὰ τέσσαρα ἰδιώματα τῆς διαλέκτου αὐτῶν, καὶ ἐδίδαξεν ἕκαστον τὰ πρὸς ἑαυτὸν, τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους χρέη του. Αὐτὸς ἐκαθάρισεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἡ ἰδία αὐτοῦ Ἀθηνᾶ (α), τὴν ὁμίχλην τῆς ἀγνοίας καὶ ἀγροικίας. Ἐκτοτε ἤρχησεν ἡ τέχνη νὰ ὑφορᾷ τὴν ἀγλαόμορφον λαμπρότητα τῆς ἀρχαίου τύπου καλλονῆς· ὡς φαίνεται εἰς τὸ βλέμμα τοῦ Πυθείου Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (β), εἰς τὰς

(α) Ἀχλὺν δ' αὐτοὶ ἀπ' ὀφθαλμῶν ἔλον, ἢ πρὶν ἐπῆεν.

Ὅφρ' εὖ γνώσκης ἡμὲν Θεόν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα·

(Ἰλ. Ῥαψ. Ε. σ. 127. 228.)

(β) Εἶπεν ὁ υἱὸς τοῦ Κρόνου· ἡ κίνησις τῶν μελανῶν τοῦ ὀφρύων ἐββαίωσε τὸν λόγον· ἡ θεία του κόμη ἐταράχθη ἐπὶ τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ κεφαλῆς· καὶ ἅμα ἐσύσθη ὅλος ὁ πλατὺς Ὀλύμπος. Τοιαῦται εἰκόνας, μεταβαίνουσαι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Φειδίκα, κατεσκευάσαν τὸν Ὀλύμπιον Δία, καὶ κῆξαν τὸν σεβασμὸν τοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Quintl. Cujus pulchritudo adjecisse aliquid etiam recepta religioni videtur. Inst. L. XII. Ch. X.

ὄφρεις τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς τὸ περιστήλιον τοῦ Παρθενῶ-
 νος, εἰς τὸ τολμηρὸν πέτασμα τοῦ Πινδάρου, εἰς τὴν σο-
 βαρὰν μεγαλοπρέπειαν τῶν Τραγικῶν, εἰς τὴν κομψότη-
 τα τῶν Λογογράφων, εἰς τὴν δεινότητα τῶν Φιλοσόφων, Φυσι-
 ολόγων, καὶ Ἰατρῶν, καὶ εἰς τὰς διατριβὰς τοῦ Σωκράτους
 καὶ Πλάτωνος. Εἰς ἕνα λόγον ὅλα τὰ ἀριστουργήματα τῶν
 Ἑλλήνων ἐμορφώθησαν κατὰ τὸ πρωτότυπον τῆς Ὀμηρικῆς με-
 γαλοφυίας. Ὁ Ὀμηρος, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ὑπερέβη ἅπαντας
 καὶ κατὰ τὸ λεκτικόν καὶ κατὰ τὸ πραγματικόν (α). Ὁ Λυκοῦργος
 ἐκπλαγεὶς μετέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰσῆξεν εἰς τὴν Σπάρ-
 την, καὶ ὁ Πεισίστρατος εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσ-
 σεϊαν, τὰς ὁποίας ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὡς πολύτιμον κειμή-
 λιον, εἶχε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ· οἱ δὲ Ἕλληνες, συναθροϊζόμενοι
 εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας, ἀνεγίνωσκον ἐνθουσιῶντες καὶ
 ἐκθαμβοί.

Ἡ Ἑλληνικὴ θεογονία, μίγμα, ὡς εἰρέθη, ἑτερογενές, συγ-
 κείμενον ἀπὸ Φοινικικὰ, Αἰγυπτιακὰ, Φρυγικὰ καὶ Ἀσιατικὰ
 δόγματα, δὲν εἶχεν ἐθνικὴν τρόπον τινὰ ὑπαρξίν πρὸ τοῦ Ὀμήρου
 καὶ Ἡσιόδου. Οὗτοι καὶ ἐκανόνισαν, καὶ διὰ τῆς λαμπρᾶς αὐτῶν
 φαντασίας ἐδυνάμωσαν τὴν ἔλλειψιν καὶ τὴν ἀτέλειαν τῶν με-
 τακομισθέντων δογμάτων· διὸ καὶ θεωροῦνται ὡς οἱ ἀληθεῖς πα-
 τῆρες τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας. Οἱ στίχοι αὐτῶν, ψαλλόμενοι
 παρὰ τῶν Ῥαψωδῶν ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, ἔδωκαν εἰς τὴν
 θρησκευτικὴν μυθολογίαν ἐνικὴν τινα μεγαλειότητα καὶ ἰσ-
 χύν.

Ὁ μετὰ τὸν Ὀμηρον ἐμφανισθεὶς μετ' ὀλίγον Ἡσιόδος ἐκοινολό-
 γησε τακτικώτερον Θεογονίας καὶ Κοσμογονίας σύστημα. Οὗτος
 ὑποθέτει μίαν Ἀρχὴν ὅλων τῶν ὄντων. Τὸ χάος εἶναι, φαίνε-
 ται, ἡ ἄμορφος ὕλη· ὁ δὲ ἔρως ποιήσας γόνιμον τὴν ἀκατέργα-

(α) Ὀμηρος λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερέβηκε. (Ἄριστ. Ποιητ. Τεμ.)

στον ὕλην, ἐγέννησεν ὅλα τὰ ὄντα (α). Ὁ ὑψηπέτης καὶ τολμη-
ρὸς νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, προσορμήσας ἀμέσως εἰς τὰ ὑψηλότερα
προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας, ἐζήτησε καὶ τὴν πρώτην ἀρχὴν,
καὶ τὴν φύσιν τῶν ὄντων·

Εἶπατε δ' ὡς τὰ πρῶτα Θεοὶ

καὶ Γαῖα γέγοντο

Ἄστρα τε λαμπετόωντα ὑπερθευ (β).

Διὰ τὴν ἐμποδίσιν δὲ τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων διχονοίας, ἐλκύων
τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, συνέγραψε
τὰ Ἔργα, καὶ Ἡμέρας (γ)· καὶ ὕστερον τὴν Ἀσπίδα τοῦ Ἡρακλέ-
ους, ἥτις ἐφημιζέτο παρὰ τῶν παλαιῶν, διὰ τὴν ἐρεθίσιν τὴν εὐ-
γενῆ αὐτῶν φιλοτιμίαν εἰς μίμησιν τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμά-
των (δ).

Ὡστε εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἤκμασαν οἱ θεολόγοι Ποιηταί,
πατέρες τῶν Ἑλληνικῶν Βέδας καὶ τῆς θεολογίας· εἰς τὴν δευ-
τέραν οἱ Ἐποποιοὶ καὶ Κυκλικοὶ, πατέρες τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος
τῆς φιλοκαλίας, ἐξηγηταὶ καὶ διαρρυθμηταὶ τῆς θρησκευτικῆς
εὐνοίας, καὶ διδάσκαλοι τῆς αἰσθητικῆς, καὶ τῆς κατ' ἐπίνοιαν
καλλονῆς· περὶ δὲ τὴν ἐβδόμην καὶ ἕκτην ἑκατοντάετηρίδα ἀρ-
χινᾶ ἢ κυρίως Φιλοσοφία.

(α) Ἦτοι μὲν πρῶτα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα

Γαῖ' εὐρύσερονος ἢ δ' ἔρος, ὅς κάλλιστος ἐν Ἀθανάτοισι
Θεοῖσι. ('Ἡσιόδ. Θεογ. σιχ. 46 καὶ ἐφεξῆς.)

Ὅρα καὶ τὸ Σύμπόσ. τοῦ Πλάτωνος.

(β) ('Ἡσιόδ. αὐτόθι σιχ. 108—110.

(γ) 'Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

(δ) 'Ἡσιόδ. Ἀσπίς Ἡρακλείους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΗΟΝ.

ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Πολιτεία γάρ, τροφή ἀνθρώπων ἐστὶ. Καλὴ μὲν ἀγαθῶν ἢ δὲ ἐναντία κακῶν.

(Πλάτ. Μενέξενος.)

Ἡ ὕλη τοῦ παρόντος καὶ ἀκολουθοῦ Κεφαλαίου εἶναι καὶ ἀπειρος, καὶ σκοτεινὴ, καὶ δύσκολος. Πρόκειται νὰ ἐκτυλίσῃ τις τοὺς κεκρυμμένους μυχοὺς τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας, εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἄδυτα τῆς διανοίας, καὶ παρατηρῶν τὰς μεταβολὰς καὶ συνεπειὰς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὴν πράξιν. Τοῦτο δὲ μετὰ τριῶν περίπου μυριάδων ἐτῶν περιόδου, εἰς ἣν καὶ ὁ χρόνος, καὶ ἡ μάχαιρα, καὶ τὸ πῦρ, ἡ ἀγνοία καὶ ἡ δεισιδαιμονία, ἐφθειραν ἀμιλλώμεναι τὰ πλείοτερα μνημεῖα καὶ μαρτυρίας. Τὸ ἔθνος εἶχε τότε καὶ ἥθη καὶ ἔθη, θρησκείαν καὶ πολιτείαν διαφορετικὴν, καὶ κινδυνεύει νὰ κρίνῃ τις σήμερον περὶ πολλῶν πραγμάτων ὡς περὶ τῶν κινουμένων ἐκείνων Σκιῶν τοῦ περιφήμου Ἄντρου τοῦ θεοῦ Πλάτωνος (α). Διὸ εὐμενῆ καὶ συγκαταβατικὴν κρίσιν ἐξαιτούμενος ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν ἀναγνώστην, παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῇ, ὅτι Δοκίμιον τὸ ἀνά χειρὰς, καὶ ὄχι ἐξ ἐπαγγέλματος πραγματεία.

Ἄν τις διὰ μιᾶς θεωρήσῃ ἀπὸ ὑψηλὴν σκοπιᾶν ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν Νομοθεσίαν τῶν κυριωτέρων πόλεων, τῶν ἐπισημο-

(α) Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.

τέρων Ἀποικιῶν, καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων δευτέρων Ἀποικιῶν, εὕρισκει γενικόν τινα χαρακτῆρα εἰς ὅλους τοὺς Νομοθέτας: τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας. καὶ δόξης ἔρωτα, καὶ βαθεῖαν τινα γνῶσιν τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας· ἅπαντές εἰσι καὶ φιλοπάτριδες καὶ φιλελεύθεροι. Διὸ καὶ μητροπόλεις, καὶ ἀποικίαι ἐπέκεινα τῶν χιλίων ἦσαν αὐτόνομοι, διοικούμεναι ἀπὸ ἰδίους Νόμους· ταραττόμεναι, ἴσως, πολλάκις ἀπὸ κλονισμοὺς πολιτικῶς, παλαιούσαι ἀκαταπαύστως ἐναντίον τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς τυραννίας, καὶ ἐξερχόμεναι ἀπὸ τὸν ἀγῶνα ὡς οἱ Ἴβρωες αὐτῶν, ἢ ἐλεύθεραι, ἢ νεκραί. Τὸ γενικὸν καὶ παράδοξον τοῦτο φαινόμενον, ἄξιον τῆς μελέτης τῶν σοφῶν, εἶναι ἀποτέλεσμα θαθέως ριζομένης αἰτίας, στηριζομένης εἰς αὐτὸν τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν ὀργανισμόν τῶν Ἑλλήνων, ὅστις καὶ Ἑλληνικὸς διὰ τοῦτο ὠνομάσθη, ὡς καὶ προλαβόντως πολλάκις εἰρέθη. Ἀλλ', ἂν ὁ Νομοθέτης χρεωστῆ καὶ πρὸς αὐτὸν νὰ ἀφορᾷ, καὶ κατ' αὐτοῦ νὰ μὴν ἀντικρούσῃ θηριωδῶς, ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη πᾶσα, νὰ τὸν περιορίσῃ, καὶ μὲ αὐστηρὸν νόμον νὰ τὸν περιστοιχίσῃ μᾶλλον τῶν παλαιῶν, ἂν ἐπιθυμῇ εἰλικρινῶς τὴν διαμονὴν τῆς ἐλευθερίας καὶ διάρκειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· καὶ θε· ρῶν συνεχῶς τὸ παρελθόν, ὄχι ὡς παράδειγμα, ἀλλ' ὡς μάθημα, νὰ ἀποφύγῃ ἐπίσης ὡς ἐχθροὺς πάσης κοινωνίας καὶ τὴν ἀσχετον τυραννίαν, καὶ τὴν ἐπίσης ὀλεθρίαν Ὀχλοκρατίαν· ἀλλέως ἢ θύρα μένει ἀνεσθιγμένη· τὸ δὲ ἔθνος κρημνίζεται γρήγορα, ἢ ἀργά, εἰς τὸν ὀδυνηρὸν βυθὸν τῆς δουλοσύνης.

Αἱ κυριώτεραι Νομοθεσίαι τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ Κρητικὴ, ἢ τῆς Σπάρτης καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ λοιπαὶ ἐκάστης αὐτονόμου πόλεως ὀλίγον διαφέρουσιν ἀπ' αὐτάς. Αἱ μὲν θειμελιώδεις βάσεις εἰσι σχεδὸν αἱ αὐταί. Ἡ δὲ διαφορὰ συνίσταται εἰς ἀτομικὰς διαταγὰς, εἰς ἀστυνομικὰς διατάξεις, ἀναλόγους πάντοτε τῶν τόπων, καὶ τῶν χρονικῶν περιστάσεων.